ISSN 1561-6908

Економіка: проблеми теорії та практики

Збірник наукових праць

Випуск 134

Дніпропетровський національний університет

Економіка: проблеми теорії та практики

Збірник наукових праць

Випуск 134

ДНУ
Дніпропетровськ
2002

УДК 336
ББК 65.01
Е 45

Друкується відповідно постанови Вченої Ради Дніпропетровського національного університету.

Головний редактор:
доктор економічних наук, професор Покотілов Анатолій Антонович.

Редакційна колегія:
д.ф-м.н. Смірнов С.О., д.е.н. Ткаченко В.А., д.т.н. Марюта О.М.,
д.е.н. Биков Г.М., д.е.н. Попкова Л.В., д.е.н. Ковальов О.В.,
д.е.н. Берсуцький Я.Г., д.т.н. Морозов Ю.Д., д.е.н. Крамаренко Г.О.,
д.е.н. Галушко О.С., д.т.н. Тян Р.Б., к.е.н. Коршунов В.І.,
д.е.н. Дорофієнко В.В., д.е.н Шевцова О.Й.

Рецензенти:
Сазонець І.Л., доктор економічних наук, доцент Дніпропетровської академії управління, бізнесу і права;
Драгун Л.М., доктор економічних наук, професор Придніпровської державної академії будівництва та архітектури.

Е 45 **Економіка: проблеми теорії та практики.** Збірник наукових праць. Випуск 134. - Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. - 200 с.
ISBN 966-7191-59-1

У збірнику аналізуються актуальні проблеми теоретичної та практичної економіки.
Для студентів, аспірантів та викладачів вузів.

УДК 336
ББК 65.01

ISBN 966-7191-59-1

© Колектив авторів, 2002

УДК: 338,436,33

Зорін Г.Г.

Херсонський економіко-правовий інститут

ФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН В СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ГОСПОДАРСТВАХ РИНКОВОГО СПРЯМУВАННЯ

Здійснення економічних реформ в сільському господарстві, зміна форм власності створили об'єктивні передумови для виникнення нових видів підприємств та форм господарювання.

У процесі проведення економічних реформ виникли два типи сільськогосподарських підприємств: кооперативні, що створені на власності членів трудових колективів, добровільному об'єднанню їх майнових та земельних поїв, різних організаційних форм: КСП, спілки селян, акціонерні товариства, агрофірми і інші; приватні, які створені на власності окремих фізичних осіб, що також сформовані в різноманітних формах; селянські (фермерські) господарства, сімейні, індивідуальні, приватні, господарські товариства з різним ступенем відповідальності; приватно-орендні і інші підприємства.

В Херсонській області виникли такі форми господарств: господарські товариства; приватні підприємства (включно фермерів); сільськогосподарські кооперативи (виробничі); недержавні агро формування; державні сільгосппідприємства (радгоспи); сільськогосподарські підприємства.

За змістом діяльності КСП та акціонерні товариства в своїй більшості побудовані за організаційною схемою та структурою колишніх колгоспів і переважно стали збитковими. Спілки селян відрізняються від других попередніх форм тім, що в їх складі має місце функціонування, як внутрішньогосподарських підрозділів, так окремі юридичні особи у формі господарських товариств, кооперативів, приватних і інших формувань, які співпрацюють з правлінням господарства на договірній (орендній) основі.

© Зорін Г.Г., 2002

5. Конвенції та Рекомендації МОП щодо ведення колективних переговорів (витяги) / Заг. ред. Г.В. Осового // Бібліотечка голови профспілкового комітету. - №1. – 2001.– С. 60-63.

6. Закон України "Про колективні договори і угоди" від 1 липня 1993 р.// Закони України. - Т.6. - 1997.

7. Кодекс законів про працю України. - К.: Україна, 1999.

8. Статистичний щорічник України за 2000 рік / Державний комітет статистики України / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Техніка, 2001.

ЗМІСТ

Зорін Г.Г. Формування внутрішньогосподарських відносин в спеціалізованих господарствах ринкового спрямування 3
Венетулис Т.А., Терещенко М.К. Перспективы санационного аудита на предприятиях угольной промышленности Украины 7
Карпенко Л.М. Побудова параметричної моделі прибутку підприємства 13
Полятикіна Л.І., Калач С.М. Планування капітальних вкладень на підприємствах в умовах нестабільного зовнішнього середовища 18
Новаківський О.Р. Класифікаційна характеристика кредитів населенню для інвестування у житлове будівництво 24
Дубіщев В.П., Донець Є.В. Особливості розвитку грошового ринку та інвестиційної діяльності Російської Імперії, СРСР, України 43
Скоцик В.Є., Федулова Л.І. Відтворення основних засобів шляхом лізингу в аграрній сфері України 51
Мешко Н.П., Ковачевич М.С. Реструктуризація відділень банку як фактор підвищення прибутковості його діяльності 56
Рогожина И.В. Системный анализ движения потоков ресурсов в процессе их трансформации 62
Коба К.Е. Організація ефективної інвестиційної діяльності на підприємствах АПК 67
Харакоз Л.В., Малигіна Н.В. Проблеми оцінки та переоцінки запасів на підприємстві 73
Шутько И.В., Сорока М.П. Оценка финансово-экономического состояния предприятия в антикризисном управлении 78
Кузнецов А.С. Мировые рынки зерновых: опыт хеджирования 84
Мних О.Б. Зарубіжний і вітчизняний досвід розвитку процесів реструктуризації: теоретичні і прикладні аспекти 94
Ляхович Л.А. Джерела формування інвестиційних ресурсів економічних суб'єктів в період переходу до ринкових умов господарювання 103
Мостовенко Н.А. Деякі аспекти податкового стимулювання інноваційних процесів . 109
Посилкіна О.В. Методика аналізу фінансового стану фармацевтичних підприємств і моделювання їх фінансової стратегії 117
Пакуліна А.А., Євсєєва О.О. Методичний підхід до визначення ефективності роботи підприємств регіону 126
Морозова Н.Л. Складові частини комунікаційного комплексу промислового підприємства 134
Штефан Л.Б. Економетрична модель продуктивності аграрного виробництва вінницького регіону 138
Гулько Л.Г. Інноваційна діяльність підприємств: історична зумовленість та проблеми сучасних економічних досліджень 146
Аблязов Р.А., Мурсалимова Н.Р., Падурец Г.И., Савченко С.О. Командный менеджмент как инструмент корпоративного управления 158
Смолянська О.Ю., Пелих В.М. Окремі аспекти удосконалення розрахунків з постачальниками і підрядчиками в умовах трансформаційної економіки 164
Мельничук В.В. Аудит в аграрних підприємствах 168
Тельнова А.В. Антикризисная программа и ее роль на современном отечественном предприятии 174
Киселёва Е.А. Анализ методик оценки эффективности инвестиций и разработка рекомендаций по их совершенствованию 178
Десятнюк О.М. Місцеві податки і збори: теоретичне обгрунтування і практичне впровадження 183
Галич О.А. Динаміка споживання продуктів харчування в Полтавській області 187
Хандий Е.А. Становление и развитие договорного регулирования социально-трудовых отношений в Украине 192

Реформуючи систему місцевого оподаткування, треба, насамперед, змінити ставлення до місцевих податків і зборів, не розглядати їх як другорядні в складі системи оподаткування, суттєво підняти їх роль у формуванні фінансових ресурсів місцевого самоврядування. Це можливо, якщо здійснити перегляд складу місцевих податків та зборів. Так, до складу місцевих давно пропонують віднести деякі загальнодержавні податки з тих, що традиційно надходять до місцевих бюджетів. Це, зокрема, прибутковий податок з громадян, плата за землю, податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, податок на промисел, ресурсні платежі, плата за торговий патент, надходження від збору за забруднення навколишнього природного середовища.

Крім того, піднесення ролі місцевого оподаткування неможливе без запровадження податку на нерухоме майно і віднесення його до місцевих податків. Даний податок має характерні особливості, які роблять його зручним для використання в якості місцевого – нерухомість неможливо приховати, перемістити на іншу територію. За таких умов зводяться до мінімуму природні прагнення платників, спрямовані на ухилення від сплати. До того ж саме на місцевому рівні простіше обліковувати, оцінювати та спостерігати за всіма змінами щодо бази оподаткування.

Розширення переліку місцевих податків і зборів повинно проходити за рахунок впровадження податків із цільовим використанням одержаних коштів (збори на прибирання і освітлення вулиць, впорядкування парків, кладовищ тощо). Чим більше платників братимуть участь у формуванні фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, тим вищим буде рівень надання суспільних послуг, на які вони зможуть розраховувати.

Зміцненням позицій місцевого самоврядування, ознакою їхньої фінансової самостійності стало би також надання органам місцевого самоврядування права встановлювати у законодавчо визначених максимальних межах надбавок до загальнодержавних податків і зборів, звичайно, при загальному зменшенні базової (мінімальної) ставки оподаткування.

Отже, фіскальна самостійність – важлива передумова фінансової незалежності органів місцевого самоврядування в Україні, зміцнення його фінансової бази та ефективного функціонування інституту місцевого самоврядування.

УДК 338.439.63(447.53)

Галич О.А.

Полтавська державна аграрна академія

ДИНАМІКА СПОЖИВАННЯ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ В ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Кінцевою стадією виробництва продовольства є споживання. В умовах ринкової економіки споживачі здійснюють визначальний вплив на всі стадії процесу виробництва продовольчих товарів. З метою задоволення споживачів в агробізнесі необхідно виробляти такий товар, який матиме безумовний попит і буде проданим з очікуваним прибутком. Якщо потенціальні покупці з тих чи інших причин відмовляються від придбання певних видів товарів, то це неминуче призводить до скорочення або повного припинення їх виробництва.

Обсяг, структура та характер споживання продовольчих товарів тісно пов'язані із специфікою кліматично-географічних та соціальних умов регіону, національних, релігійних традицій, умов праці, культури харчування. Потреба у їжі відрізняється від багатьох інших потреб людини. Різниця полягає в тому, що ця потреба має бути задоволена безумовно, а задоволення її не може бути замінено іншим способом. Разом з тим існують граничні обсяги споживання їжі обумовлені фізіологічними потребами людського організму.

Науковцями-медиками опрацьовані численні нормативи енергетичного вмісту харчових раціонів, які б забезпечували нормальну життєдіяльність людського організму і відтворення енергетичних витрат, а також збалансованих за вмістом поживних речовин, необхідних людському організму залежно від статі, віку, роду занять, способу життя, національних і сімейних традицій. Один із них – норматив Всесвітньої організації охорони здоров'я – мінімальний фізіологічний норматив (3000 ккал/добу). Мінімальним нормам продовольчого споживання, що визначають нижню межу необхідного надходження поживних речовин, в Україні надано статус нормативного акту. Вони розраховуються на виконання Закону України "Про прожитко-

© Галич О.А., 2002

вий мінімум" і затверджуються постановою Кабінету Міністрів. У 2000 р. калорійність мінімального раціону харчування була затверджена на рівні 2520 ккал на добу з розподілом цієї норми за віковими групами [1]. Такі норми розглядаються як порогові критерії продовольчої безпеки. Норми раціонального харчування, рекомендовані Українським НДІ харчування, передбачають добову калорійність 2928 ккал. Досягнення такої норми означає, що в країні має місце стан продовольчого благополуччя.

В сучасних умовах харчування більшості населення України не збалансоване за кількістю білків, жирів та вуглеводів, замість білково-вітамінного склався, в основному, вуглеводний тип харчування населення. Якщо в 1990 р. енергетична цінність добового раціону середньостатистичного жителя України становила 3597 ккал, то в 2000 р. цей показник знизився до 2599 ккал, або на 27,7%. Для порівняння за даними Організації продовольства та сільського господарства (FAO), що діє під егідою ООН, в середньому за три роки – з 1992 до 1994 р. в Англії, Німеччині, Італії, Франції та США калорійність добового раціону відповідно складала: 3216, 3382, 3464, 3543, 3610 ккал. Окремі економічно розвинені країни Європи мають значно нижчі рівні енергетичного вмісту середньодушового раціону харчування, проте це є ознакою високої культури харчування.

Поряд з показниками калорійності раціонів важливими щодо характеристики рівня забезпечення населення продовольством є показники фізичних обсягів споживання основних продуктів харчування в розрахунку на душу населення.

Як свідчать статистичні дані про рівень споживання продовольчих товарів в Полтавській області, в 80-х на початку 90-х рр. сутність продовольчої проблеми полягала не в нестачі продовольства, а в необхідності поліпшення структури харчування, зокрема у збільшенні в добовому раціоні кількості м'яса, яєць, овочів і фруктів. Протягом 1990-2000 рр. в Полтавській області мало місце значне зменшення обсягів душового споживання більшості основних видів продуктів харчування. Найбільше зменшилося споживання фруктів, ягід та винограду (на 70,6%), риби та рибних продуктів (понад 2 рази). Споживання м'яса і м'ясопродуктів в 2000 р. було на рівні 36,4 кг на одного жителя області, що на 30,8 кг або на 45,8% менше ніж в 1990 р. Споживання молока зменшилось на 41,2%, яєць – на 32,8%, цукру – на 27,8%.

Стабільним, в досліджуваний період, було споживання хліба і хлібних продуктів. Середньостатистичний житель Полтавської області в 2000 р. споживав 126 кг картоплі за рік - це на 16,7% менше ніж в 1990 р., але на 18,5% більше ніж в 1999 р. В останні три роки намітилася тенденція до збільшення споживання яєць, рибних продуктів, олії [2].

Зазначені тенденції негативно впливають і якісно знижують рівень харчування населення, який дедалі більше відстає від рекомендованих і навіть мінімальних норм споживання продуктів харчування, калорійність раціону забезпечується, в основному, шляхом надмірного споживання рослинних білків, які містяться в хлібних продуктах і вуглеводів, які містять картопля і цукор. Так в Полтавській області в 2000 р. середньостатистичний житель спожив хлібних продуктів на 41%, цукру на 3,4% і картоплі на 1,6% більше від раціональної норми розробленої науково-дослідним інститутом харчування. Щодо більшості продуктів харчування не забезпечується навіть досягнення мінімальної норми споживання. Особливо критичною є ситуація із споживанням фруктів, ягід та винограду – джерел вітамінів, мінімальна потреба в яких задовольняється на 24%, та продукції тваринництва, насамперед риби та м'яса - основних носіїв білків В раціоні полтавців цієї продукції відповідно на 33,3 та 30% менше мінімальних норм продовольчого споживання.

В умовах ринкової економіки рівень споживання тих чи інших продуктів харчування складається під впливом багатьох чинників. За командно-адміністративної системи основним чинником була розподільча функція планових органів, до компетенції яких входило формування регіональних фондів споживання. За ринкового розподілу товарів ці чинники значно розширюються і нерідко важко встановити який з них є основним.

Рівень споживання продовольчих товарів – це результат взаємодії їх ринкової пропозиції та платоспроможного попиту населення.

Аналіз фактичного рівня споживання основних видів продуктів харчування населенням Полтавської області свідчить про істотну залежність його від рівня виробництва продовольчих товарів, системи їх розподілу та доставки до споживача. За період з 1990 по 2000 рр. в області помітне різке зниження виробництва найважливіших видів продовольчих товарів народного споживання: виробництво цукру зменшилося в 4 рази (з 583,4 до

145,8 тис. т.), м'яса – в 6,4 рази, крупів – в 8,6 рази. Така ситуація обумовлена наступними причинами: розпад системи централізованих поставок сільськогосподарської продукції без створення ефективної ринкової інфраструктури; монополізм переробної промисловості і торгівлі (в результаті – різке зростання цін на продукти харчування); витіснення з ринку української продукції імпортною; неплатежі, диспаритет цін, обмежене кредитування.

Зміни в споживанні продуктів харчування відбуваються також під впливом таких чинників: динаміка чисельності населення, його рухливість, урбанізація, зміни у віковій структурі, рівні освіти, фізіологічні потреби різних соціальних, професійних та етнічних груп людей у продуктах рослинного і тваринного походження. Як свідчать статистичні дані чисельність населення Полтавської області має тенденцію до зменшення. Так, в 1990 р. вона становила 1756,9 тис. чол., а вже в 2000 р. – 1660,2 тис. чол., тобто скоротилась на 5,5%. Основною причиною, що зумовила цю тенденцію стало перевищення смертності над народжуваністю. Якщо в 1990 р. показник природного скорочення населення (різниця між кількістю народжених і померлих на 1000 чоловік наявного населення) дорівнював – 2,6, то в 2000 р.–10,9. Причому в сільській місцевості цей показник майже в 2 рази вищий ніж в міських поселеннях.

Фізіологічна потреба населення в продуктах харчування не відбиває реального рівня споживання продовольчих товарів, оскільки вона свідчить лише про бажані обсяги продуктового споживання. Споживач може задовольнити свою потребу в їжі в необхідному обсязі і асортименті лише за умови, що він має необхідні для цього кошти. Реальні доходи різних груп населення не завжди і не скрізь зростають пропорційно до підвищення обсягів фізичних потреб на якісніші й калорійніші види продуктів харчування та цін на них.

Основним джерелом інформації щодо життєвого рівня населення в цілому та окремих його верств, характеристик за структурою доходів та витрат, про споживання товарів та послуг залежно від рівня матеріальної забезпеченості, кількісного складу домогосподарств є вибіркове обстеження умов їх життя, що здійснюється державним комітетом статистики, починаючи з 1999 р. Такі обстеження здійснюються у відповідності з міжнародними стандартами щоквартально в усіх регіонах України і

репрезентують все населення. Аналізуючи результати цих обстежень можна сказати, що протягом останніх років зниження реальних доходів більшості населення та зростання цін на споживчі товари призвели до значного зниження купівельної спроможності споживачів. Оскільки продовольчі товари – є товарами першої необхідності, то населення змушене збільшувати частку витрат на продовольство. У 1990 р. на харчування населення України витрачало в середньому 32,8% сукупного річного доходу, у 2000 р. - вже 64,2% (в Полтавській області в 1999 р. на харчування витрачалось 68,1% сукупних витрат домогосподарств). Для порівняння у США, як свідчать Ф.Котлер і П. Самуельсон, споживчі витрати на харчування становлять за різних рівнів доходу 15-22% [3].

Через зниження купівельної спроможності населення змушене перейти до самозабезпечення, отримуючи продовольчі товари із особистих підсобних господарств. Якщо в 1990 р. із особистих підсобних господарств населення Полтавської області отримувало лише 23,2% спожитого м'яса і м'ясопродуктів, 65,6% - картоплі, 24,2% овочів, то в 2000 р. частка цього джерела надходження продовольства відповідно складала 40,6, 94,4 і 57,9%

Отже, нині структура споживання продуктів харчування і загальна величина забезпеченості населення Полтавської області основними з них, в наслідок низької платоспроможності населення та зменшення обсягів виробництва продовольчих товарів, знизились до критично небезпечного рівня.

Література:

1. Постанова КМУ від 14.04.2000 р., №656 "Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення // Офіційний вісник. - 2000. - №16. - С.97.

2. Споживання основних продуктів харчування населенням Полтавської області. Статистичний збірник. – Державний комітет статистики України. Полтавське обласне управління статистики. – Полтава. – 2001.

3. Пасхавер Б. Продовольча доступність // Економіка України. - 2001. - №7. - С. 69-77.